

UDK 327(44)
Bibliid 0543-3657, 71 (2020)
God. LXXI, br. 1179-80, str. 65-94
izvorni naučni rad
Primljen: 18.8.2020.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2020.71.1179_80.4

Nevena STANKOVIĆ¹

Glavne odrednice spoljne politike Emanuela Makrona

SAŽETAK

Francuska spoljna politika odraz je njene političke istorije, kulturnog identiteta i nacionalne koncepcije o ulozi Francuske u svetu, kao globalnog nosioca slobode. U uslovima rastuće međuzavisnosti i Francuska je suočena sa dinamikom globalizacije, koja se neretko doživljava kao pretnja nacionalnom identitetu. Pobjeda Emanuela Makrona na predsedničkim izborima u Francuskoj 2017. godine najavila je početak jedne drugačije spoljne politike. Polazući nade u diplomatski potencijal Francuske, predsednik Makron u svom nesumnjivo pragmatičkom spoljnopolitičkom kursu potencira na tzv. novoj Evropi i njenoj strateškoj autonomiji, predstavljajući se kao potencijalno novi lider. Iako privržen istorijskim principima, najmlađi francuski predsednik do sada odlučan je u nameri da preispita francusku spoljnu politiku sledeći specifičan put u odnosu na svoje prethodnike. U radu se analiziraju četiri glavna aspekta Makronovog dosadašnjeg međunarodnog delovanja: uspostavljanje odnosa poverenja sa predsednikom SAD Donaldom Trampom, „oživljavanje“ Evrope revitalizacijom francusko-nemačkog odnosa, kooperativniji odnos sa predsednikom Ruske Federacije Vladimirom Putinom i uloga Francuske u Severnoj Africi i na Bliskom istoku. Težeći „ponovnoj izgradnji“ svetskog poretka, sa postavljanjem Evrope, i pre svega Francuske, u centralni položaj, francuski predsednik vidi svoju državu kao vodeću u vraćanju narušene ravnoteže sveta.

Ključne reči: Francuska, spoljna politika, Emanuel Makron, Evropa, Nemačka, SAD, Rusija, Afrika

¹ Autorka je istraživač-saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, e-mail: nevena@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2020. godine“, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2020. godine.

Uvod

Spoljna politika Francuske Republike ima normativno-institucionalni okvir koji se oslanja najpre na Ustav Pete republike iz 1958. godine, a potom i na skup normi kojima se uređuje nadležnost pojedinih organa u ovoj oblasti i uspostavljaju pravila od značaja za ovu oblast. Specifičnost francuskog polupredsedničkog sistema ogleda se upravo u širini ovlašćenja koju izvršna vlast ima u formulisanju i sprovođenju spoljne politike zemlje, kao i moći i ulozi francuskog predsednika, koji umnogome podsećaju na položaj predsednika SAD. Ustavom propisana odgovornost vlade pred parlamentom, formalno svrstava Francusku u red parlamentarnih režima u kojima je funkcija šefa države prvenstveno simboličke prirode. Međutim, iako nisu posebno nabrojana u Ustavu Pete republike, predsednikova ovlašćenja u vođenju spoljne politike praktično su neograničena. Ovakva institucionalna arhitektura omogućava konzistentni francuski obrazac ponašanja na međunarodnoj sceni, prikazujući predsedničku figuru kao odlučujuću u spoljnoj politici, posebno u pogledu upotrebe sile, uprkos različitim ličnostima i pristupima dosadašnjih predsednika.²

Na jednim od nesumnjivo najintrigantnijih predsedničkih izbora u Francuskoj još od uspostavljanja francuske Pete republike, održanim u maju 2017. godine, neočekivanu pobjedu je odneo predsednički kandidat Emanuel Makron (*Emmanuel Macron*). Dva dotadašnja predsednika, Nikolas Sarkozy (*Nicolas Sarkozy*) i Fransoa Oland (*François Hollande*), kao i bivši francuski premijeri Alan Župe (*Alain Juppé*) i Fransoa Fijon (*François Fillon*) poraženi su tokom izbornog procesa. Sa međunarodnog stanovišta interesantna je činjenica da je, među predsedničkim kandidatima u 2017. godini, Emanuel Makron bio jedini čija politika nije imala evroskeptični i proruski kurs, ako se ima u vidu da su njegovi najbliži konkurenti Marin Le Pen (*Marine Le Pen*) i Fransoa Fijon, zajedno sa drugim desničarskim kandidatima, u prvom krugu izbora osvojili više od 60% glasova, kao zastupnici evroskeptične i anti-NATO politike i zagovornici snažnijih veza sa Ruskom Federacijom.

Najmlađi šef države u istoriji Pete republike, koji se tokom izborne kampanje pozicionirao kao odlučujući reformator, suočio se sa složenim strateškim okruženjem i izmenjenim međunarodnim kontekstom koji je nametnuo potrebu preispitivanja uloge Francuske u svetu. Balansiranu multipolarnost, koja je nastupila u periodu nakon Hladnog rata, karakterišu specifični odnosi među ključnim činiocima svetske politike koji se kreću od saveza i partnerstva do rivalstva i konfrontacije; od integracije i saradnje do distanciranja i uravnoteženja.³ Tako u multipolarnom svetskom poretku koji

² Petar Petrov, Grandeur, Rang, et la Mission Civilisatrice: French Foreign Policy Decision – Making and Projection of Force, Brian Stout, 12:12/2013, p. 2.

³ Barbara Lippert, Nicolai von Ondarza, Volker Perthes, European Strategic Autonomy: Actors, Issues, Conflicts of Interests, Research paper, *Stiftung Wissenschaft und Politik*, German Institute for International and Security Affairs, 4/2019, p. 27.

sve više određuje kinesko-američko rivalstvo, težnja Evrope da oblikuje stratešku autonomiju značila bi novu vrstu poleta koji bi joj u predstojećim dekadama omogućio dominantniji položaj na globalnoj sceni. Na takvim osnovama racionalizovana je koncepcija spoljne politike Francuske, koju zagovara predsednik Makron, što podrazumeva potrebu redefinisanja određenih stavova po pitanju spoljne politike, načina korišćenja diplomatskih sredstava, kao i pitanja vezanih za položaj i angažovanje francuskih oružanih snaga u svetu.

U pogledu stvarne moći, Francuska je danas spektar onoga što je nekada bila druga najveća kolonijalna sila na svetu. Istorijski negovana nacionalna koncepcija uloge Francuske u svetu kao „čuvara frankofonije“, delom objašnjava francusko prisustvo u bivšim kolonijama, čak i kada osnovni strateški interesi nisu u pitanju. U stručnoj javnosti se ističe da je upravo koncept nacionalnog interesa, koji u sebi objedinjuje poimanje nacionalnih vrednosti i nacionalnih ciljeva, opredelio fleksibilan i pragmatičan pristup francuskog predsednika Makrona.⁴ No, iako se čini da njeni iznutra generisani spoljnopolitički ciljevi traju, realan domet Francuske danas je ograničen prirodom međunarodnog sistema. U uslovima rastuće međuzavisnosti i Francuska je suočena sa dinamikom globalizacije, koja se neretko doživljava kao pretnja nacionalnom identitetu. U tom kontekstu, jaka francuska diplomatija i jaka odbrana označene su kao ključne, kako za očuvanje suvereniteta tako i za jačanje pozicije Francuske u Savetu bezbednosti UN, u multilateralnom svetskom poretku koji mora prevladati.⁵

U jeku pomenute predsedničke kampanje u Francuskoj, kao i u svojim prvim nastupima nakon izbora, Emanuel Makron se snažno založio za „nezavisnu, evropsku i humanističku“ snagu Francuske. Prema rečima prof. Frederika Šariljona (*Frédéric Charillon*) prva Makronova odrednica nije iznenađujuća, imajući u vidu i dalje izražen kult „francuske izuzetnosti“ u državi, dok drugi element u uslovima rastućeg evroskepticizma privlači dodatnu pažnju. Konačno, posmatrano kroz prizmu aktuelnih zbivanja, odnosno sukoba u Siriji, migrantske krize ili uspostavljanja dijaloga sa Trampom, Putinom, Erdoganom, značenje humanističkog elementa ostaje intrigantno ili barem nadilazi kontekst francuske univerzalističke tradicije.⁶

⁴ Владимир, Николаевич, Чернег, ФРАНЦИЯ И РОССИЯ В ЭПОХУ Э. МАКРОНА: ВОЗМОЖНО ЛИ РЕАЛЬНОЕ СБЛИЖЕНИЕ?, Россия в мир XXI века, Альпина Паблицер, 2019. str. 114-115.

⁵ Defence and National Security Strategic Review 2017, Bureau des éditions – Octobre 2017, p. 5.

⁶ Frédéric Charillon, MACRON'S FRANCE IN THE WORLD: STRATEGIC CHALLENGES, AND A NARROW PATH, *Security Policy Library*, 2/2018, The Norwegian Atlantic Committee, ISSN: 0802-6602, pp. 3-4.

Pobeda Emanuela Makrona na predsedničkim izborima 2017. godine najavila je početak jedne drugačije spoljne politike Francuske. Koristeći jasan i nedvosmislen stil izražavanja Makron je u govoru održanom pred francuskim ambasadorima, u januaru 2018. godine, apostrofirao da je francuska spoljna politika fokusirana na četiri prioriteta: bezbednost, nezavisnost, solidarnost i međunarodni uticaj.⁷ Pitanja koja se odnose na politiku proširenja EU, reformu EU i odnose unutar nje, zatim pitanja migracija odnosno migrantska kriza, borba protiv terorizma (Irak, Sirija, Sahel), kao i odnosi sa relevantnim akterima i kreatorima svetske politike – SAD, Ruskom Federacijom i Kinom, nesumnjivo će obeležiti spoljnu politiku aktuelnog francuskog predsednika. Na tim osnovama utemeljena su četiri glavna aspekta Makronovog dosadašnjeg međunarodnog delovanja: uspostavljanje odnosa poverenja sa predsednikom SAD Donaldom Trampom, „oživljavanje“ Evrope revitalizacijom francusko-nemačkog odnosa, kooperativniji odnos sa predsednikom Ruske Federacije Vladimirom Putinom i uloga Francuske u Severnoj Africi i na Bliskom istoku.⁸

Makronova spoljna politika prema SAD i NATO

Istorija odnosa Francuske i Sjedinjenih Američkih Država beleži različita razdoblja međusobnih veza, ističući njihov značajan i svestran potencijal. Od druge polovine XX veka ti odnosi postaju aktivniji, naročito posmatrajući kroz prizmu integracionih procesa u Evropi, odnosno s porastom transatlantske interakcije između SAD i Evropske unije. Pojedini autori smatraju da zajednički interesi i vrednosti, istorijske i kulturne veze, visok nivo ekonomske integracije, ali i potreba za koordinacijom napora kao odgovor na moderne pretnje, ne ostavljaju previše prostora za nesporazume u ovom odnosu.⁹ Međutim, praksa pokazuje da je Vašington u Parizu često video glavnog protivnika u Zapadnoj Evropi i ulagao daleko više napora da postigne međusobno razumevanje nego sa ostalim saveznicima. Sa druge strane, francuski lideri i društvo nisu uvek imali prijateljska osećanja prema atlantskom partneru, što se očitovalo neskladima u vojno-političkoj, ekonomskoj i kulturnoj oblasti.

⁷ President sets out foreign policy goals for 2018, 4 January 2018, Dostupno: <https://uk.ambafrance.org/President-sets-out-foreign-policy-goals-for-2018>, pristup: 5. mart 2020.

⁸ Macron, an II – du progressisme en politique étrangère, Dostupno: <https://www.institutmontaigne.org/blog/macron-ii-du-progressisme-en-politique-etrangere>, pristup: 5. mart 2020.

⁹ Марина Панюжева, Франция и США: фобии по обе стороны Атлантики, *Современная Европа*, Ин-т Европы РАН, 47/2011, str. 1-2.

Afirmišuću evropsku civilizaciju i njen suverenitet na nov način, odnosno odbacujući „Zapad“ kao civilizacijski koncept koji je ušao u široku upotrebu krajem 80-ih godina, predsednik Makron insistira na sveobuhvatnom preispitivanju međunarodnih odnosa, na prvom mestu sa SAD kao glavnim saveznikom Evrope. Stiče se utisak da kroz redefinisanja ovog odnosa, Makron želi da postavi nove temelje i same EU. Ukazujući u svojim izlaganjima, u više navrata, na ozbiljnost situacije u svetu, a pre svega u okviru EU, Makron potencijalni izlaz vidi u promeni evropske arhitekture, te multilateralizmu naspram unilateralizma, kao i u suverenizmu naspram multikulturalizma, i realpolitici naspram zapadnog univerzalizma.¹⁰

Nema sumnje da bi Makronov posao na spoljnopolitičkoj sceni bio olakšan da su rezultati izbora u SAD, Velikoj Britaniji i Nemačkoj bili drugačiji. Ujedno, porast osećaja evroskepticizma i migrantska kriza umnogome otežavaju Makronov scenario novog „evrofilstva“ i multilateralizma.¹¹ Imajući u vidu činjenicu da se tadašnja premijerka Velike Britanije Tereza Mej (*Theresa May*) nije uspeła nametnuti kao „privilegovana evropska sagovornica sa Vašingtonom“, a pozicija Angele Merkel (*Angela Merkel*) je bila oslabljena pomenutom izbornom krizom, odnosno nemogućnošću formiranja vlade u Nemačkoj u periodu od septembra 2017. godine do marta 2018. godine, stvorio se pogodan kontekst za intenzivnije uspostavljanje odnosa između Francuske i SAD.¹²

Uprkos Makronovoj volji da održava dijalog sa predsednikom SAD Donaldom Trampom, do izražaja su došle sve veće transatlantske praznine između Pariza i Vašingtona. Klimatske promene i Pariski sporazum o klimi iz 2015. godine,¹³ iranski nuklearni sporazum iz 2015,¹⁴ i priznavanje Jerusalima za glavni grad Izraela¹⁵ unele su politička neslaganja između dve

¹⁰ „Šta je suština nove spoljne politike francuskog predsednika“, Dostupno: http://demostat.rs/sr/vesti/analize/svet-prema-makronu/773?fbclid=IwAR0KUndYilW6_k2JgXUWjdI0AONZP4CraT98-nHQvdXhbArr6EyQfC8Ussw, pristup: 20. februar 2020.

¹¹ Frédéric Charillon, *MACRON'S FRANCE IN THE WORLD: STRATEGIC CHALLENGES, AND A NARROW PATH*, op. cit., p. 8.

¹² Laurence Nardon, *Trump and Macron: The Wager of Entente*, (in) *Macron Diplomat: A New French Foreign Policy*, Institut Francais des relations internationales, April 2018, pp. 45-46.

¹³ *The Paris Agreement*, Dostupno: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> pristup: 6. mart 2020.

¹⁴ *Full text of the Iran nuclear deal*, Dostupno: <https://www.documentcloud.org/documents/2165399-full-text-of-the-iran-nuclear-deal.html>, pristup: 6. mart 2020.

¹⁵ „SAD priznaju Jerusalem kao glavni grad Izraela“, *DW*, 6.12.2017, Dostupno: <https://www.dw.com/sr/sad-priznaju-jerusalim-kao-glavni-grad-izraela/a-41668054>, pristup: 5. mart 2020.

zemlje. Dok su u javnom diskursu Trampova poseta Parizu 2017, kao i Makronova državna poseta Vašingtonu 23. aprila 2018. godine, ocenjene kao prilično uspešne, barem u pogledu ličnih odnosa dvojice predsednika, politički rezultati ovih poseta nisu ispunili očekivanja. SAD su odbile Pariski sporazum o klimi, a nedugo potom usledilo je i priznanje Jerusalima kao glavnog grada Izraela, što je Makron ocenio kao suprotnost međunarodnom pravu i svim rezolucijama Saveta bezbednosti UN. Sličan stav zauzeo je i po pitanju povlačenja SAD iz Nuklearnog sporazuma sa Iranom, ocenivši ga velikom greškom.¹⁶ Zbog navedenih nesuglasica, američko-francuski savez je praktično doveden u pitanje, naročito nakon Trampovih čestih nastupa u kojima kritikuje svoje evropske saveznike. Ujedno, pokušaji uspostavljanja bližih odnosa sa Ruskom Federacijom i ruskim predsednikom Vladimirom Putinom, kao i Trampov susret sa severnokorejskim liderom Kim Džong Unom, pokazuju da se Makronov liberalni projekat na polju spoljne politike suočava sa praktičnim ograničenjima.

Ipak, važno je napomenuti da je do razilaženja francuskih i američkih interesa došlo i ranije, tačnije u vreme Obaminog predsedničkog mandata, kada su SAD prebacile težište svojih interesa sa Bliskog istoka na Pacifik.¹⁷ Posledično, ključne tačke sporenja između dve države odnose se prvenstveno na Bliski istok (Bušov rat u Iraku u kome je Francuska odbila da učestvuje), zatim Obaminu odluku da ne podrži Francusku u bombardovanju Sirije, i konačno Trampovu odluku da povuče američke trupe sa severa Sirije, što je stvorilo prostor za tursku vojnu intervenciju protiv Kurda zapadnih saveznika na terenu.

Iako francuski predsednik ne gubi nadu da bi SAD mogle da povuku odluku o povlačenju iz Pariskog klimatskog sporazuma, kao i da se ponovo uključe u sporazum o iranskom nuklearnom programu, u stručnoj javnosti prevladuje mišljenje da će takav razvoj događaja zavistiti i od prisustva „razumnijih savetnika“ u Trampovom okruženju.¹⁸ U istom kontekstu treba shvatiti Makronovu izjavu da „pravo pitanje nije koliko da li će na sledećem samitu uzeti Donalda Trampa za ruku, već na koji način će dve države zajednički pristupiti tekućem procesu velikih transformacija sa kojima je svet suočen“.¹⁹ Ujedno, kako za Francusku, tako i za SAD bitan je dalji kurs

¹⁶ „Potvrđena odluka Tramp: Jerusalim je glavni grad Izraela, svetski lideri negoduju“, Blic, 6.12. 2017, Dostupno: <https://www.blic.rs/vesti/svet/potvrdjena-odluka-tramp-jerusalim-je-glavni-grad-izraela-svetski-lideri-negoduju/p0qrd3c>, pristup 5. mart 2020.

¹⁷ U tom kontekstu se mogu čuti i Makronove izjave o o tzv. „greškama“ Zapada u nekim krizama i izborima koje su ranije američke administracije pravile godinama unazad.

¹⁸ Laurence Nardon, Trump and Macron: The Wager of Entente, (in) *Macron Diplomats: A New French Foreign Policy*, op. cit., p. 47.

¹⁹ Detaljnije: La politique étrangère d'Emmanuel Macron – architecture et politique, 27 AOÛT 2019, Dostupno: <https://www.institutmontaigne.org/blog/la-politique-etrangere-demmanuel-macron-architecture-et-politique>, pristup: 1. mart 2020.

Nemačke unutar „zapadnog bloka“, odnosno pitanje da li će u budućnosti u Nemačkoj pobjedu odneti „dualističke“ ili „atlantističke“ snage.²⁰

Ne treba gubiti iz vida da osim različitih vojnih interesa, tačku sporenja SAD i Evrope uključujući i Francusku, predstavljaju i sve prisutnija razmimoilaženja na ekonomskom planu. Trampova politika protekcionizma dovela je u pitanje svetsku trgovinu u doba globalizacije, u kojoj je Vašington bio glavni oslonac i partner za EU. U vezi s tim je i Makronovo obraćanje diplomatama u 2019. godini, u kome je kao jedan od prioriteta nove spoljne politike Francuske naveden pokušaj reformisanja Svetske trgovinske organizacije.²¹ Ocenjujući globalizaciju kao pretnju po suverenitet država, a borbu dva ekonomska i tehnološka giganta – SAD i Kine – kao potencijalno ranjivu po Evropu, Makron pravi zaokret ka tradicionalnoj spoljnoj politici koju je postavio Šarl De Gol (*Charles de Gaulle*), a koja se ogleda u političkoj, vojnoj, ekonomskoj i kulturnoj nezavisnosti u odnosu na SAD. Deo autora primećuje da tzv. „antiamerikanizam“ s jedne, i „frankofobija“ s druge strane, mogu samo pogoršati razlike između dve države u budućnosti. Uprkos zajedničkim interesima i povremenoj demonstraciji solidarnosti, lideri obe zemlje imaju različite interese širom sveta kao i različit pristup spoljnoj politici.²²

Bitan segment odnosa između Francuske i SAD jesu i pitanja odnosa unutar NATO. Nema sumnje da su Francuskoj od izuzetnog značaja odnosi unutar Severnoatlanskog saveza.²³ Istorijski gledano, Francuska se nije odmakla od međunarodnih sukoba, bez obzira da li je težila gomilanju tvrde moći ili pak širenju kulturnih vrednosti. Poslednjih godina Francuska se vojno angažovala u inostranstvu u okviru mirovnih misija UN, kao i u okviru oružanih NATO intervencija. Ipak, svetom je u 2019. godini odjeknula Makronova izjava „Economistu“ da je „NATO mrtav i da se sa tom ocenom slaže veći deo francuskog političkog establišmenta kao i evropskih lidera“.²⁴

²⁰ Wolfgang, Streeck, The International State System after Neoliberalism: Europe between National Democracy and Supranational Centralization, *Crisis and Critique*, MPIFG Researcher 7(1)/2020, pp. 232-233.

²¹ Detaljnije: Discours du Président de la République à la conférence des ambassadeurs, Dostupno: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/08/27/discours-du-president-de-la-republique-a-la-conference-des-ambassadeurs-1>, pristup: 5. februar 2020.

²² Марина, Панюжева, Франция и США: фобии по обе стороны Атлантики, *Современная Европа*, Ин-т Европы РАН, 47/2011, стр. 31.

²³ Brian E. Stout, *Grandeur, Rang, et la Mission Civilisatrice: French Foreign Policy Decision – Making and Projection of Force*, European Politics and International Relations, 12-12/2013, Skills Paper, p. 2.

²⁴ „Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead“, *The Economist*, 7. Nov 2019, Dostupno: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>, pristup: 20. februar 2020.

Prema njegovim rečima, ovaj geopolitički projekat od devedestih godina do danas nije ni najmanje reformisan, zbog čega je njegova uloga dovedena u pitanje.²⁵ Na tim osnovama su i njegove tvrdnje o pogrešnom nastojanju Zapada da svoje vrednosti nametne kroz promenu režima u drugim zemljama, koje je dovelo do dramatičnih rezultata u gotovo svim zemljama gde je to i učinjeno.

U cilju uspostavljanja nove ravnoteže snaga i smanjenja NATO uticaja kao instrumenta zapadnog hegemonizma, Makron govori o neophodnosti postojanja evropske odbrane, tj. o izgradnji autonomnih odbrambenih kapaciteta Evrope. U želji da napusti ovaj koncept su i nedvosmislena zalaganja francuskog predsednika za ideju jačanja evropskog suvereniteta. Na ovim osnovama se temelji Makronova ideja o vojnoj nezavisnosti Evropske unije. U kontekstu toga, Makron je naglasio važnost odluka EU o promociji dve francuske inicijative koje je formalno podržala i Nemačka, a odnose se na revitalizaciju Stalne strukturne saradnje i Evropskog fonda za odbranu. U nameri da ubrza razvoj evropske strateške kulture i evropske odbrane, Makron je pokrenuo Evropsku inicijativu za intervencije, zamišljenu kao međuvladin forum za unapređenje vojne interakcije između najsposobnijih evropskih država (Francuska, Nemačka, Belgija, Danska, Španija, Estonija, Holandija, Portugal, Velika Britanija). Ovu strukturu vojne saradnje nezavisnu od EU (stalne strukturne saradnje) i NATO, Makron je predstavio u svom govoru „Inicijativa za Evropu“ na pariskom univerzitetu Sorbona, u septembru 2017.²⁶ Kako je u više navrata istaknuto, Francuska je godinama bila frustrirana zbog sporosti EU u pokretanju vojnih operacija, posebno od strane Nemačke, što je kulminiralo 2017. godine dovođenjem u pitanjem stalne strukturne saradnje, usled njene „prevelike inkluzivnosti.“ Kroz pomenutu inicijativu, Makron je pokušao da prevaziđe tzv. institucionalnu rigidnost u razmeštanju vojnih operacija i ublaži teret operacija koji je Francuska „nepravедno bila primorana da snosi, usled nespemnosti većine evropskih zemalja da intervišu u krizama kada je to potrebno“, uključujući istovremeno Veliku Britaniju u evropsku odbranu, nakon Bregzita.²⁷

Uz brojne pozitivne aspekte koji su usmereni prvenstveno na razvoj strateške kulture Evrope, čini se da određena pitanja ometaju funkcionisanje EEL, u prvom redu nespemnost pojedinih članica, posebno Nemačke da učestvuje u vojnim operacijama. Ujedno, Inicijativi se zamera prevelika usmerenost na razvoj strateške kulture koja bi olakšala, pre svega,

²⁵ Ibid.

²⁶ France, Presidency of the Republic, 'Initiative for Europe: A Sovereign, United, Democratic Europe', (26 September 2017), p. 1.

²⁷ Niklas Nováky, France's European Intervention Initiative, Martens Centre for European Studies, Policy Brief, October 2018, p. 1.

intervenciju u Sahelu i podsaharskoj Africi, područja u kojima je EU već angažovana vidu tekućih operacija za upravljanje krizama preko ZBOP (EUCAP SAHEL, započeta u avgustu 2012. godine i druge).

Posmatrano u celini, iako u početku dočekana sa velikom rezervom, zamisao o jačanju evropske odbrane dobila je sve više pristalica među članicama EU. Rastućoj podršci ovoj ideji unutar EU svakako je doprinela i vojna operacija Turske protiv Kurda koje su Francuzi naročito podržavali.

Prema rečima Danijela Fijoa (*Daniel Fiott*), čini se da Evropa više nije težište američkog strateškog razmišljanja, a Trampova administracija jasno je dala do znanja da se priprema za budućnost strateškog rivalstva sa Pekingom.²⁸ Ako se strateška putanja Vašingtona bude kretala ka Indo-Pacifiku, nužno će se pojaviti dodatni zahtevi Evrope da preuzme veći deo bezbednosnog tereta, iako EU možda trenutno ne želi da se meša u američke interese u ovom delu sveta. I pored toga što je čitava EU, uključujući i Francusku, „zburnjena“ novim američkim pristupom spoljnoj politici, razloge za evropsku autonomiju u pogledu odbrane ne treba tražiti isključivo u rastućim razlikama sa SAD. Drugim rečima, ako je glavni strateški cilj EU da održi izražen multilateralni poredak, te da izbegne relativni pad na spoljnopoličkoj sceni, potrebno je posvetiti više pažnje njenim odnosima sa Rusijom, Kinom, ali i drugim zemljama i organizacijama.²⁹

Ipak, kada je u pitanju uloga i budućnost Francuske u NATO, veliki broj autora ostaje pri mišljenju da Francuska i dalje ima jake adute na svojoj strani i istinski podsticaj za artikulisanje svog prepoznatljivog glasa unutar Severnoatlantske alijanse, te da će uspeti da definiše svoje interese u okviru saradnje, zasnovane na pragmatičnom pristupu odbrambenoj i bezbednosnoj politici.³⁰

Francusko-nemački „motor“ unutar EU

Finansijska kriza, strah od jačanja desničarsko-populističkih struja, teroristički napadi u Parizu, Nici, Briselu i Berlinu tokom 2015. i 2016. godine, Bregzit, nejedinstven odnos članica Unije prema Ruskoj Federaciji i pitanju daljih sankcija – samo su neki od pokazatelja slabosti koji je EU ispoljila u društvenoj, ekonomskoj i spoljnopoličkoj sferi. Zbog toga se u javnom diskursu i delu stručne javnosti EU sve češće ocenjuje kao sistem u krizi, koji

²⁸ Daniel Fiott, *Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence?*, European Union Institute for Security Studies (EUISS), ISBN 978-92-9198-654-5 | ISSN 2315-1110, 2018.

²⁹ Ibid.

³⁰ Colette Mazzucelli, *Changing partners at fifty? French Security Policy after Libya in Light of the Elysée Treaty*, *German Politics and Society*, Center for Global Affairs, New York University, Issue 106 Vol. 31, 1/2013, p. 133.

klizi ka geopolitičkoj marginalizaciji. U takvoj situaciji, desničarski populizam koji zagovara preispitivanje briselske politike i poziva na povećani nacionalni suverenitet, vladajući politički establišment počeo je da doživljava kao ozbiljnu pretnju daljem razvoju evropskog projekta. Otuda nije teško razumeti zašto su pitanja suvereniteta države i sa tim povezana pitanja nacionalnog identiteta, migracije i budućnosti evrozone postali jedna od centralnih tema tokom predsedničke kampanje 2017. u Francuskoj, a nisu izgubili na snazi ni nakon završetka predsedničkih i parlamentarnih izbora.³¹

U govoru na Univerzitetu Sorbona u Parizu, 2017. godine, predsednik Makron se založio za tzv. „novu“ Evropu, sa jasnom strategijom koja će je ujediniti kao geopolitičku, vojnu i kulturnu silu, a ne samo kao jedinstveno tržište. Svoju viziju, francuski predsednik racionalizuje stavom da evropska civilizacija crpi snagu iz utemeljenih zajedničkih vrednosti. Na tim osnovama, Makron je izneo nekoliko predloga u cilju reforme Evropske unije, usmerenih na unapređenje evropske integracije, i time evropskog suvereniteta, jedinstva i demokratije. Šest ključnih tačka za uspešnu reformu Unije, prema Makronu, odnose se na bezbednost, očuvanje suvereniteta, spoljnu politiku – partnerstvo sa Afrikom, ekološku i digitalnu tranziciju, industrijsku i monetarnu ekonomsku moć.³² Iako je Makronova namera bila da pronađe najbezbedniji način na koji Evropska unija može prevazići postojeću krizu i pozicionirati sebe kao globalnog aktera, njegovi stavovi da projekat evropske civilizacije mogu da nose pre svega države osnivači EU, među kojima je Francuska, razlog su čestih konfrontacija sa predstavnicima evroskepticizma unutar same EU, pre svega sa Viktorom Orbanom (*Viktor Orbán*) i Mateom Salviniem (*Matteo Salvini*).

Težeći „ponovnoj izgradnji“ svetskog poretka, sa postavljanjem Evrope i pre svega Francuske u centralni položaj, francuski predsednik vidi svoju državu kao vodeću u vraćanju narušene ravnoteže sveta. Tako, u obilju raznih ideja koji se tiču reforme EU, velike nade se polažu u ponovno oživljavanje francusko-nemačkog motora. Pokretačka snaga je upravo francuski predsednik koji smatra da Nemačka jeste beležila veću efikasnost na spoljnopolićkom planu u protekle dve decenije, ali velike nade polaže i u diplomatski potencijal Francuske.³³ Govoreći o odnosu Francuske i Nemačke, pojedini autori često ističu da on prevazilazi standardan, uobičajen odnos dve države, te se potreba unapređenja ovog odnosa ocenjuje kao nužna za dalji razvoj EU. U skladu sa tim, prema rečima Ulriha Kroca (*Ulrich*

³¹ Сергей, Федоров, Вопросы национального суверенитета в современном политическом дискурсе Франции, *Научно-аналитический вестник*, ИЕ РАН, 1/2019, str. 1-2.

³² France, Presidency of the Republic, 'Initiative for Europe: A Sovereign, United, Democratic Europe' (26 September 2017), p. 1.

³³ Wolfgang Šmale, Šta će biti sa Evropskom unijom? Istorija i budućnost, Klio, Beograd, 2019, str. 21.

Krotz), zapostavljanje francusko-nemačkih odnosa značilo bi zanemarivanje procesa „evropeizacije“, s obzirom na uticaj koji ovaj odnos ima na EU i njene države članice, kao i procese u njima.³⁴

Iako se francusko-nemački odnosi smatraju vitalnim za EU i Evropu uopšte, govoreći o odnosu Emanuela Makrona i nemačke kancelarke Angele Merkel konkretno, stiže se utisak da se radi o jednom konfliktnom odnosu. Nemačka kancelarka je u više navrata isticala da, iako nije uvek saglasna sa francuskim predsednikom, njihov odnos posmatra kao „plodnu konfrontaciju“.³⁵ Neslaganja dvoje lidera tiču se određenih pitanja, među kojima su najvažnija nemačka odluka o zamrzavanju prodaje oružja Saudijskoj Arabiji, budućnost NATO-a i proširenje EU na Zapadni Balkan. Takođe, francusko-nemački odnosi su dodatno opterećeni krhkom nemačkom vladajućom koalicijom, iz koje često dolaze različiti stavovi po pitanju ključnih spoljopolitičkih tema. U prilog tome govori i izjava nemačkog ministra spoljnih poslova Hajko Masa (*Heiko Maas*), da Nemačka neće tolerisati poseban tretman prema Moskvi, nastala kao odgovor na Makronovu ideju o poboljšanju odnosa sa Rusijom, u uslovima narušenog odnosa sa SAD.³⁶ Ipak, jedan od prelomnih momenata u francusko-nemačkim odnosima odnosio se na donošenje dokumenta, poznatijeg kao tzv. „Novi Jelisejski sporazum“, u januaru 2019. godine u Ahenu. Sporazumom su definisane oblasti za dalje približavanje dve zemlje: posebno uspostavljanje francusko-nemačke ekonomske zone sa opštim pravilima delovanja (doduše, bez naznačavanja određenog datuma), usklađivanje zakona i konačno, davanje formalnijeg statusa zajedničkom Savetu za odbranu i bezbednost. Pored toga, strane su se složile da koordiniraju donošenje spoljopolitičkih odluka koje utiču na interese obeju država, o saradnji u razvoju i proizvodnji oružja, bližoj saradnji oružanih snaga, produbljivanju interakcije diplomatskih službi, uključujući misije Francuske i Nemačke pri UN i u drugim važnim pitanjima.³⁷

Nemačka je zvanično podržala Makronove inicijative o revitalizaciji Stalne strukturne saradnje iz juna 2017. godine i o osnivanju Evropskog fonda za odbranu, u julu iste godine. Makron i Merkelova su na sastanku u

³⁴ Ulrich Krotz, Parapublic Underpinnings of International Relations: The Franco-German Construction of Europeanization of a Particular Kind, *European Journal of International Relations* 13(3), 2007, pp. 385-417.

³⁵ Merkel about Macron: “There are mentality differences between us”, *Süddeutsche Zeitung*, 15. May 2019, Dostupno: <https://www.sueddeutsche.de/politik/merkel-europawahl-europaeische-union-1.4448718>, pristup: 10. mart 2020.

³⁶ Heiko Maas, *Security for Europe*, Dostupno: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-security-for-europe/2265218>, pristup: 20. mart 2020.

³⁷ В. Н. Чернег, Франция и Германия: Диалектика сотрудничества и соперничества, *Актуальные проблемы Европы*, 4/2019, стр. 166-167.

Mezebergu 2018. godine dali zajedničku izjavu u kojoj su naveli da je potrebno napustiti princip jednoglasnosti prilikom glasanja o bezbednosnim pitanjima u Evropskom savetu. Ocenjeno je da bi ovo trebao biti prvi korak ka formiranju Generalnih interventnih snaga koje je Makron predložio.³⁸ Ipak, Makronova ideja o evropskom nezavisnom odbrambenom savezu razilazi se sa nemačkim nastojanjem da projekat treba da bude usmeren na harmonizaciju odbrambenih industrija unutar EU, i centralizaciju razvoja novog naoružanja i opreme, ali u okviru NATO saveza.³⁹ Dok Francuska teži strateškom suverenitetu odbrane EU, Nemačka vizija evidentno svoje temelje crpi iz Koncepta okvirnih nacija (predstavljenog u decembru 2014. godine), po kome suverena Evropa, ni u godinama koje predstoje, ne može biti zamena za NATO.⁴⁰ Videvši u pomenutom konceptu mogućnost za pokretanje jedne značajne inicijative na zasedanju NATO 2014. godine, nemačka vlada je zapravo na taj način težila promeni svoje reputacije koja se odnosila na održavanje *status quo*.

Iako je prema rečima Merkelove, uprkos razlikama u mentalitetu i shvatanju svojih uloga, postignut određen iskorak na polju zajedničke evropske odbrane zahvaljujući francusko-nemačkom partnerstvu, u stručnim debatama preovladava mišljenje da i uz izvestan napredak u stvaranju odbrambenih snaga EU, Nemci u praksi imaju vrlo malo volje za „pravu“ evropsku odbranu, koja bi možda jednog dana mogla da zameni NATO savez.⁴¹ Praktični rezultati Makronovih inicijativa uglavnom se svode na stvaranje EU mehanizama za saradnju u oblasti naoružanja, što je važno ali još uvek daleko od autonomne odbrane, naročito vojske. Glavna prepreka tome je upravo NATO koji je „temelj i najviši autoritet“ EU u oblasti odbrane, prema čl. 28A Lisabonskog ugovora iz 2007. godine.⁴² Ne sme se zanemariti ni Globalna strategija EU za spoljnu politiku i bezbednost iz 2016. godine koja takođe predviđa da je NATO i dalje najvažniji autoritet za većinu zemalja država članica. U skladu s tim, EU će produbiti odnose s njim, „težeći

³⁸ В. Н. Чернег, ЕС и инициатива Э. Макрона относительно „европейской армии“, *Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы*. ИНИОН РАН ISSN 2587-7518, 52(68)/2019, стр. 11-12.

³⁹ „Da li će Makron i Merkelova razmirice rešiti preko leđa NATO I BALKANA“, *Blic*, 14.11.2029. Dostupno: <https://www.blic.rs/vesti/svet/da-li-ce-makron-i-merkelova-razmirice-resiti-preko-leda-nato-i-balkana/gy2thqm>, pristup: 26. mart 2020.

⁴⁰ Prema ovom konceptu, evropske zemlje su u obavezi da formiraju klastere grupa malih i velikih država, koje bi i dalje bile blisko koordinirane jedne sa drugima po pitanjima imovine i vojske na dugoročnim osnovama.

⁴¹ Barbara Kuntz, *Macron, Germany and the Relaunching of a Europe of Defense*, (in) *Macron Diplomats: A New French Foreign Policy*, op. cit., pp. 41-45.

⁴² Article 28A, Consolidated version of the Treaty on European Union and The Treaty on the functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 115, May, 2008.

komplementarnosti i sinergiji“, ali održavajući autonomiju u donošenju odluka. Vreme će pokazati kako će ovo kompleksno pitanje biti rešeno u budućnosti, i da li Makronova ideja tzv. evropske vojske ima realne izgleda da zaživi u praksi, ili će ostati samo „fantazija predsednika“ kako ju je nazvao vođa opozicije desnog centra u Francuskoj.

Što se tiče politike proširenja EU, Komisija je nakon višegodišnjeg zastoja u februaru 2018. godine usvojila strategiju nazvanu „Kredibilna perspektiva proširenja za pojačani angažman EU sa Zapadnim Balkanom.“⁴³ Podvlačeći da je napredak na evropskom putu objektivan proces koji se bazira na zaslugama, na temelju konkretnih rezultata koje ostvari svaka pojedinačna zemalja, strategija je proklamovala dinamičniju politiku proširenja u kojoj se 2025. navodi kao godina potencijalnog prijema novih članica. Uprkos ogradi same Komisije da se radi o izuzetno ambicioznom planu, Francuska predvođena Makronom ostaje dosledna ideji da EU treba najpre da se reformiše iznutra. Pojedini autori pak smatraju da se francuska moć uticaja smanjuje svaki put kada se EU proširi, te da njena ambicija daleko nadmašuje njenu stvarnu moć, što je jedan od razloga francuske „odbojnost“ prema ideji daljeg proširenja EU.⁴⁴ Da do proširenja EU nije došlo niti će doći pre njene interne reorganizacije, prve su svedočile Albanija i Severna Makedonija, koje su ostale bez datuma otpočinjanja pregovora za članstvo.⁴⁵ Ovakva odluka došla je nakon sastanka šefova država i vlada EU gde nije postignut dogovor o davanju zelenog svetla za otpočinjanju pregovora ovim državama, a kao glavni „krivac“ za to označen je francuski predsednik Makron. Većina evropskih lidera izrazila je frustraciju zbog ovog ishoda, ocenjujući francusku blokadu istorijskom greškom, koja slabi i potkopava Uniju u njenoj težnji da postane geopolitička sila.⁴⁶ Prema rečima predsednika Evropskog saveta Donalda Taska, ovakav Makronov potez, samo je destabilizovao stvari u „balkanskom dvorištu“ i potkopao poverenje u EU.⁴⁷ Ipak, i pored ovakvog postupka Francuske, koji je uslovljen stanjem stvari unutar same EU, Makron je u više navrata insistirao na neophodnosti okretanja francuskih diplomata

⁴³ *A Credible Enlargement Perspective for and Enhanced EU Engagement with The Western Balkans*, Dostupno: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/02/Factsheet-enlargement.pdf>

⁴⁴ Fabien Terpan, *The Europeanization of the French Defence Policy*, “*The EU in International Affairs Conference 2008*” Panel I.4 – EU Member States and European Foreign Policy, 2008, p. 26.

⁴⁵ “Emmanuel Macron’s EU accession veto is a historic mistake”, *Financial times*, 21 October 2019, Dostupno: <https://www.ft.com/content/eda39e1e-f3eb-11e9-b018-3ef8794b17c6>, pristup: 1. mart 2020.

⁴⁶ Teoman Ertuğrul Tulun, Emmanuel Macron agitates and destabilizes Europe, *Daily Sabah*, Center For Eurasian Studies (AVİM), 67/2019. p. 4.

⁴⁷ Videti: “EU’s Balkan breakdown reveals split among leaders”, *Politico*, 18 December 2019, Dostupno: <https://www.politico.eu/article/eus-balkan-breakdown-reveals-split-among-leaders/>, pristup 2. mart 2020.

Zapadnom Balkanu, u većoj meri nego do sada, o čemu svedoči i njegova poseta Srbiji, u julu 2019. godine. Reformisana EU, kao i mogućnost da se pregovori o članstvu sa zemljama Zapadnog Balkana otvore čak i u nekoj bližoj budućnosti, ali unutar promenjene metodologije pregovaračkog procesa, suština su Makronovog čvrstog stava. Prema rečima Natali Loazo, bivše francuske ministarke za evropske poslove, „iako je Balkan dugo bio mrtav ugao francuske diplomatije, a Francuska protiv daljeg širenja EU do daljnjeg, namera Francuske je da se više uključi u ovaj region“.⁴⁸ Namera Makrona da afirmiše svoju evropsku politiku i stavovi o aktivnijoj diplomatiji na Balkanu, u vezi su i sa sprečavanjem širenja uticaja SAD, Rusije i Turske na ovim prostorima. Ocenjujući nemački pristup kao efikasniji i više strateški nego dosadašnji francuski, Makron zagovara ubuduće ozbiljniji pristup i veći diplomatski angažman Francuske na ovom regionu.⁴⁹

Iz Francuske i Nemačke oprečni stavovi dolaze do izražaja i kad je ekonomija u pitanju. U vezi s tim, govoreći o deformisanoj tržišnoj ekonomiji, Makron ocenjuje da se ideja o slobodnom tržištu pretvorila se u diktat finansijskog kapitalizma, što je dovelo do ogromnog rasta nejednakosti. Francuski predsednik u tome vidi koren društvenih potresa koji su uzdrmali Francusku kroz pokret „žutih prsluka“, ali i druge zemlje Evropske unije. Zagovornik jačanja evra kao monete, kao i ideje suverene Evrope, kada govori o suverenoj EU Makron zapravo ima u vidu i suverenitet njenih granica.⁵⁰ Poznato je da je Francuska na talas izbeglica i migranata sa Bliskog istoka i iz Afrike reagovala povećavanjem bezbednosnih procedura i zakonskih prepreka za prijem migranata, u cilju smanjenja potencijalnog bezbednosnog rizika.

Konačno, kada je reč o brojnim pitanjima koja se tiču EU, primećuje se da Francuska i Nemačka trenutno zastupaju različite pristupe. Razlike u strateškoj kulturi između dve evropske sile i dalje postoje i mogu se čak proširiti u budućnosti. U tom smislu, od velike je važnosti je i pitanje koje će snage u budućnosti imati dominantnu ulogu u Nemačkoj. Neizvesnost i složena arhitektura evropskog sistema, kao i hijerarhija unutar njega, mogu ostati otvorena pitanja, sprečavajući na taj način Evropu da politički definiše i sledi svoje interese u miru, demokratiji i prosperitetu.⁵¹

⁴⁸ Videti: „Loazo: EU se nije dovoljno angazovala za učvršćivanje mira na Zapadnom Balkanu“, *European Western Balkans*, Detaljnije: <https://europeanwesternbalkans.rs/loazo-eu-se-nije-dovoljno-angazovala-za-ucvrscivanje-mira-na-zapadnom-balkanu/>, pristup 25. mart 2020.

⁴⁹ „Šta je suština nove spoljne politike francuskog predsednika“, Dostupno: http://demostat.rs/sr/vesti/analize/svet-prema-makronu/773?fbclid=IwAR0KUndYiIW6_k2JgXUWjdI0AONZP4CraT98-nHQvdXhbArr6EyQfC8Ussw, pristup 20. februar 2020.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Wolfgang, Streeck, *The International State System after Neoliberalism: Europe between National Democracy and Supranational Centralization*, *Crisis and Critique*, MPIFG Researcher 7(1)/2020, p. 233.

Činjenica je da u jeku različitih istorijskih iskustava i u svetlu različitih impulsa po pitanju promena, i Francuzi i Nemci na početku novog milenijuma tragaju za sobom i svojom ulogom u Evropi i svetu. Stoga se njihova glavna dilema svodi na izbor „kontinuitet ili promena“, što po rečima Urliha Kroca „nije najadekvatniji put da se iznađe rešenje.“ Umesto toga, prikladniji i plodniji način razmišljanja bio bi „kontinuitet unutar promene“ ili „promena unutar kontinuiteta“. ⁵² Drugim rečima, sasvim je izvesno očekivati razlike u spoljnoj politici između ove dve zemlje, kao i povremeno trenje između njih, ali zavisno od smera promene i potencijalne transformacije, te razlike ne moraju nužno sputavati ni Francusku ni Nemačku u ostvarivanju njihovih spoljnopoličkih ciljeva. Francusko-nemačko partnerstvo svakako je neophodno za dalje evropske integracije, ali je nedovoljno da bi proces integracija ostao na snazi. Takođe, slabljenje francusko-nemačkog „motora“ ne ide u prilog Makronovoj ideji o evropskoj vojsci. Svakako, uspeh francusko-nemačkih inicijativa u velikoj meri zavisiće i od stava ostalih država članica unutar EU. ⁵³

Na kraju, stiže se utisak da je Berlinu trebalo vremena da shvati da, iako verovatno proevropski, Makron nije „post-moderni“ predsednik nemačkog stila, te njegov diskurs više spada u De Gaul-Miteranovsku tradiciju. ⁵⁴ Nema sumnje da će budućnost francusko-nemačkih odnosa odrediti umnogome pravac kretanja čitave EU, ali će takođe biti od velikog uticaja i na brojna druga spoljnopolička pitanja.

Odnosi sa Ruskom Federacijom u Makronovoj spoljnoj politici

pozicionirajući sebe kao lidera nove Evrope, francuski predsednik aktivno promovira svoju viziju evropske politike poverenja i bezbednosti, u kojoj se odnosi sa Ruskom Federacijom nameću kao jedno od ključnih pitanja. Imajući u vidu da je Rusija značajna evroazijska sila sa globalnim interesima i značajnim spoljnopoličkim ambicijama, u novoj arhitekturi međunarodnog sistema, kakvu zagovara Makron, odnosi sa Rusijom nesumnjivo zauzimaju značajno mesto. Da projekat tzv. izolacije Rusije jenjava, svedoče i brojne stručne debate u kojima se konstatuje da Francuska, Nemačka, kao i SAD, pregovarajući sa Putinom samo u svoje ime, žrtvuju

⁵² Ulrich Krotz, National Role Conceptions and Foreign Policies: France and Germany Compared, Program for the Study of Germany and Europe Working Paper 02.1, Minda de Gunzburg Center for European Studies, Harvard University, 2002, p. 35.

⁵³ Fabien Terpan, The Europeanization of the French Defence Policy, "The EU in International Affairs Conference 2008" op. cit., p. 22.

⁵⁴ Barbara Kuntz, Macron, Germany, and the Relaunching of a Europe of Defense, op. cit., p. 43.

zapadnu solidarnost.⁵⁵ Iako se čini da se Nemačka zvanično distancira od takve ideje, neosporno je da i ona želi za sebe privilegiju ekskluzivnih odnosa sa Moskvom. Sa druge strane, sve izraženija politika „flertovanja“ Vašingtona sa Moskvom, nameće kao jedno od ključnih pitanja ove ali i predstojećih dekada – ko će biti pobednik u svetskoj trci ka Moskvi, ako se ima u vidu da će zemlje koje su ignorisale geopolitičke promene na Zapadu, kako u SAD tako i u Evropi, evidentno biti na gubitku.⁵⁶

Preispitivanje odnosa sa Moskvom i tzv. približavanje Rusiji u svojoj spoljnoj politici, Makron je najavio u redovnom godišnjem obraćanju diplomatskom koru, u avgustu 2019. godine.⁵⁷ Izvesno je, međutim, da uoči predsedničkih izbora u Francuskoj 2017. godine, ruske vlasti nisu polagale nade u predsedničkog kandidata Emanuela Makrona, koji je i sam bio čest predmet negativne kampanje u ruskim medijima.⁵⁸ Ipak, ruski predsednik Vladimir Putin bio je prvi šef države koga je novoizabrani francuski predsednik primio u Versajskoj palati, u maju 2017.⁵⁹ Na prvom sastanku dva lidera, Makron je izrazio čvrstu nameru u odbrani demokratskih vrednosti širom sveta, uključujući manjinska prava. Istovremeno, dotaknuta su pitanja Sirije, Ukrajine i pitanja bilateralnih odnosa dve zemlje generalno. Nakon manje od godinu dana od ovog sastanka, ostvarila se jedna od pokrenutih inicijativa koja se odnosila na saradnju i razmenu ruskog i francuskog civilnog društva putem digitalne platforme, čija je prva tema bila projekat „grad budućnosti“.⁶⁰

S obzirom na pogoršanje odnosa između Rusije i Zapada (nakon ruske aneksije Krima 2014. godine, a potom i izbijanja oružanih sukoba na istoku Ukrajine) i teškoće u postizanju sporazuma o strateškim pitanjima, ekonomski odnosi postali su glavni stub bilateralnih odnosa dve države, uprkos postojanju sankcija koje je EU uvela Rusiji 2014. godine a koje su i dalje na snazi. No, sama politika sankcija sve je diskutabilnija, što se ogleda u sve

⁵⁵ Rozpoczął się wyścig do Moskwy, Dostupno: <https://www.salon24.pl/u/myslec/999639,rozpoczal-sie-wyscig-do-moskwy>, pristup: 5 mart 2020.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ambassadors' conference – Speech by M. Emmanuel Macron, President of the Republic, 27 August 2019, <https://lv.ambafrance.org/Ambassadors-conference-Speech-by-M-Emmanuel-Macron-President-of-the-Republic>, pristup: 10. mart 2020.

⁵⁸ Primetna je bila otvorena blagonaklonost ruskih vlasti prema republikanskom kandidatu Fransoa Filonu i liderki Nacionalnog fronta Marin Le Pen.

⁵⁹ „Putin stigao u Francusku, prvi sastanak sa Makronom“, RTS, 29. maj 2017. Dostupno: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/svet/2751133/putin-stigao-u-francusku-prvi-sastanak-sa-makronom.html> pristup: 20. mart 2020.

⁶⁰ PREMIÈRES RENCONTRES FRANCO-RUSSES DE L'INDUSTRIE DU FUTUR, Dostupno: <https://naukainnov.ru/premieres-rencontres-franco-russes-de-lindustrie-du-futur/>, pristup: 25. mart 2020.

izraženijim neslaganjima članica EU oko produženja i obima sankcija, uprkos formalno jedinstvenom nastupu EU po ovom pitanju.⁶¹ Među državama koje zastupaju tzv. mekši pristup sankcijama Rusiji je i Francuska.⁶² Što se tiče konkretnih ekonomskih pokazatelja, trgovina između Francuske i Rusije bila je u porastu u 2017. godini, povećavši se za 26%, na 13,2 milijarde evra.⁶³ Francuske kompanije prisutne su u raznim sektorima a naročito dobro su postavljene u poljoprivredno-prehrambenom, finansijskom i bankarskom sektoru, kao i u distribuciji, energetici i automobilske industriji. Francuska politika saradnje sa Rusijom sprovodi se i u oblastima razmene studenata, promovisanja privlačnosti Francuske kao turističke destinacije i podrške reformama u Rusiji.⁶⁴ Budući da su mnoge oblasti ekonomske saradnje između Francuske i Rusije od strateškog značaja, uključujući vazduhoplovstvo, civilno vazduhoplovstvo i energetiku, ne čude stalni pokušaji Moskve da ublaži sankcije na svaki mogući način. Kako predsednik Makron u svojim nastupima često izražava nadu za poboljšanjem političkih odnosa sa Rusijom, javno osuđujući francuski neokonzervativizam (često povezivan sa vladama njegovih prethodnika Sarkozija i Olanda), ne čudi što nekadašnji Makronovi kritičari u Rusiji, sada pozdravljaju „kvalitete“ ovog pragmatičnog državnika u odnosima sa EU, imajući u vidu pre svega njegov „veći manevarski“ prostor u odnosu na Merkelovu.⁶⁵

Ipak, treba imati u vidu da su se pomaci u ekonomskim i kulturnim oblastima između Francuske i Rusije dogodili u senci zastoja u glavnim strateškim pitanjima, koja izlaze iz bilateralnog okvira a uključuju pitanja koja su krucijalna za Francusku. Neka od tih pitanja odnose se upravo na EU, francusko-nemačke odnose, organizaciju NATO i transatlantske odnose. Ciljevi koje je deklarirao francuski predsednik, a tiču se međunarodne politike, svakako pozicioniraju Rusiju u centar međunarodnih zbivanja, što

⁶¹ Poznato je da Finska, Slovačka, Češka pa i Poljska zatevaju tzv. „mekši“ pristup, odnosno ublažavanje sankcija. Sa druge strane, Mađarska nastoji da u novonastalim uslovima čak i ojača međusobnu saradnju sa Rusijom, a pri sličnom stavu su i vodeći privrednici u Francuskoj i Nemačkoj.

⁶² Ujedno, sporazum iz Minska između Ukrajine i Rusije iz 2015. godine, koji se često navodi kao novi kamen spoticanja u odnosima Rusije i Zapada, postignut je uz francusko-nemačku inicijativu. Sporazum obavezuje Ukrajinu da usvoji amandmane na ustav vezane za status Donbasa, ali taj proces je zaustavljen u ukrajinskom parlamentu na neodređeno vreme.

⁶³ Ovo se objašnjava skokom francuskog uvoza (porast od 37% na 7,59 milijardi EUR), delimično povezan sa rastom cena nafte i stalnim rastom francuskog izvoza (porast od 14% na 2,25 milijardi EUR).

⁶⁴ France diplomacy, France and Russia, Dostupno: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/russia/>, pristup: 25. mart 2020.

⁶⁵ Tatiana Kastouéva-Jean, France and Russia: The Limits of Bilateral Cooperation, (in) *Macron Diplomat: A New French Foreign Policy*, op. cit., p. 50.

je neosporni cilj i predsednika Putina. Dok Rusija taj cilj želi da postigne frontalnim otporom Zapadnom bloku i njegovim slabljenjem, Makron, naprotiv, svoje ciljeve želi da realizuje jačanjem Zapada, što govori o različitim pristupima dva predsednika i posledično njihovim različitim geostrateškim vizijama međunarodnog sistema. Konačno, utisak je da su brojni pokušaji da se nakon Hladnog rata stvore odnosi zasnovani na poverenju i saradnji između ključnih činioca svetske politike, opterećeni velikim razlikama pa i otvoreno suprotstavljenim stavovima oko ključnih pitanja bezbednosti i odbrane. Kriza u Ukrajini dodatno, koja je od samog izbivanja uključila EU i SAD kao spoljne aktere, samo je pogoršala pomenute odnose, dovodeći u pitanje dosadašnje mehanizme saradnje. Ostaje neizvesna sudbina sporazuma koji su u Minsku postigli lideri četiri zemlje. Dok Moskva za neispunjavanje sporazuma okrivljuje Kijev, odnosno ukrajinsku stranu, iz EU su skloni da za to optuže Moskvu. Nezavisno od navoda da je potpuna implementacija sporazuma iz Minska ključna za preokret u odnosima EU i Rusije, u stručnoj javnosti vlada mišljenje da će bilateralni odnosi između Francuske i Rusije napredovati samo u slučaju ako ne budu ugrožavali druge saveze, niti pretili marginalizacijom Francuske unutar Zapadnog bloka.⁶⁶

Pored toga, još uvek postoji zabrinutost francuske administracije u pogledu upotrebe vojske, ruskim metodama „hibridnog ratovanja“ i primene ruskog nuklearnog programa, ali i tzv. blokada koje Rusija u Savetu bezbednosti UN stvara neprestanim korišćenjem prava veta. Upravo zato, pretvaranje bilateralnog ekonomskog i socijalnog napretka u jedan sveobuhvatni, multilateralni, politički i strateški napredak koji se ne čini izvesnim u ovom momentu, nesumnjivo predstavljaju veliki izazov za predsednika Makrona. Francuska potreba da se odmakne od prekomernog uticaja Vašingtona i spoljnopolitički kurs prema Rusiji prisutni su kako u javnom mnjenju tako u stručnoj javnosti Rusije. Konačno, ovakvoj koncepciji spoljne politike predsednika Makrona ostaje priklonjen i veliki broj relevantnih francuskih autora.⁶⁷ Njihova podrška ruskim interesima prisutna je u vidu predloga rešenja zapadnim liderima u vezi sa situacijom u Ukrajini i Gruziji, koji uzimaju u obzir interese svih strana uključujući i Rusiju.⁶⁸

Uprkos praktičnim ograničenjima na koje nailazi, ovakav pragmatični spoljnopolitički kurs Francuske koji je orijentisan na Rusiju, mogao bi se

⁶⁶ Ibid., p. 51.

⁶⁷ Tako su, na primer, Adrien Dezuen (Hadrien Desuin) i Reno Žirar (Renaud Girard) kritikovali ne samo proamerički i pro-NATO kurs Francuske u poslednjoj deceniji, već i previše idealizovan pogled na međunarodne odnose.

⁶⁸ В. Н. Чернер, ФРАНЦИЯ И РОССИЯ В ЭПОХУ Э. МАКРОНА: ВОЗМОЖНО ЛИ РЕАЛЬНОЕ СБЛИЖЕНИЕ?, Россия в мир XXI веке, Альпина Паблишер, 2019, str. 117-118.

tumačiti i kao pokušaj ispravljanja grešaka bivšeg francuskog predsjednika Fransoa Olanda. Itičući da je Evropa dugo bila bez sopstvene strategije i kao takva predstavljala svojevrstnog „trojanskog konja“ usmerenog protiv Rusije, Makron smatra da je i Rusija sa svoje strane bila primorana da se izoluje od Evrope i okrene velikim silama poput Kine i Indije, a što nikako nije u evropskom interesu. U tom kontekstu je Makronova podrška logičnom i pragmatičnom pristupu kakav prema svetu trenutno zauzimaju Rusija, Kina i Indija, i koje prema njegovim rečima imaju „više političke inspiracije od Evrope i Zapadnog sveta“.⁶⁹

Ravnopravna saradnja u okviru francusko-nemačke ose i prevazilaženje trenutne krize, neslaganja unutar EU, kao i izražene nejasnoće u odnosima sa SAD, u budućnosti će zavisiti od brojnih faktora. Konačno, krajnja stabilizacija i pacifikacija evropskog kontinenta neće biti moguća bez razjašnjenih odnosa sa Rusijom, koji su ključni za izgradnju novog sistema poverenja i bezbednosti.

Afrika i bliskoistočna kriza u Makronovoj spoljnoj politici

Francusko prisustvo u Africi oličeno kroz približno 50 vojnih operacija, koje je Francuska pokrenula u svojim bivšim kolonijama od 1960. godine do danas, predmet je opsežne literature koja godinama unazad nudi paradoksalne ocene u odnosu na ovo pitanje. Dekolonizacija u severnoj i podsaharskoj Africi nesumnjivo je uspostavila novi tip odnosa koji će ovaj region imati sa Francuskom u budućnosti. Nenasilni proces u subsaharskoj Africi omogućio je Francuskoj da proširi svoj uticaj i održi ga do danas. Sa druge strane, u pojedinim zemljama poput Alžira, rat i opšte nasilje povezano sa procesom kolonizacije sprečili su Francusku da na ovom prostoru proširi bilo kakav uticaj osim donekle kulturnog. Upravo zato ne iznenađuje činjenica da pitanje francusko-afričkih odnosa predstavlja bitnu odrednicu francuske spoljne politike koja se godinama unazad prenosi sa predsednika na predsednika. Na račun francuskog prisustva u Africi razvijena je čitava legija kritika koja, prema mišljenju Dagleasa Jejtsa (*Douglas A. Yates*), prerasta u zagonetku dovodeći Francusku u poziciju da bude osuđena ili za svoj intervencionizam, a često i neokolonijalizam, ili za uzdržanost i ravnodušnost čime, s druge strane, nadilazi svoju istorijsku ulogu. Na taj način, zaključuje Jejts, „Francuska je poput broda koji se nalazi na sredini reke, ostavivši za sobom jednu obalu, ali još uvek nije ni blizu druge, čvršće i pouzdanije obale“.⁷⁰ U francuskoj „Beloj knjizi“, odnosno

⁶⁹ Ambassadors' conference – Speech by M. Emmanuel Macron, President of the Republic, 27 August 2019, <https://lv.ambafrance.org/Ambassadors-conference-Speech-by-M-Emmanuel-Macron-President-of-the-Republic>, pristup: 10. mart 2020.

⁷⁰ Douglas A. Yates, *France and Africa, Paradox of La Politiqu Africaine, Chapter 5*, p. 1-2.

proklamovanom aktu o odbrani i nacionalnoj bezbednosti, nedvosmisleno se naglašava da će Francuska radikalno izmeniti postojeći sistem sporazuma o odbrambenoj i vojnoj saradnji kako bi se razvio put ka partnerstvu Evrope i Afrike i ozbiljnijoj saradnji na polju odbrane i bezbednosti, što bi trebalo da pogoduje razvoju i jačanju francuskih mirovnih sposobnosti u Africi.⁷¹

Iako Makronovi prethodnici (Fransoa Oland i Nikola Sarkozy) nisu očekivali da će glavni izazov njihovog mandata biti spoljnopolitička pitanja, ispostavilo se da Afrika ostaje tema koja ne može biti gurnuta na margine političkog i ekonomskog diplomatskog delovanja Francuske.⁷² Kada je Fransoa Oland 2012. godine položio zakletvu na mesto predsednika Francuske, verovatno nije mogao da pretpostavi da će godinu dana nakon njegovog mandata francuske trupe biti i dalje na terenu u Maliju. Kao i njegov prethodnik, Nikolas Sarkozy, verovao je da Francuska mora pružiti logističku i obaveštajnu podršku ukoliko zapadnoafričke države pošalju trupe u borbi protiv džihadističkih grupa koje su preuzele malijski sever.⁷³ U tom kontekstu se mogu razumeti ocene autora da je „dug put francuske spoljne politike u Africi popločan sukobom interesa.“⁷⁴ U javnom diskursu nema jedinstvenog stava po pitanju francuskih intervencija u Africi, barem u pogledu intervencija u Maliju i u Centralnoafričkoj Republici. Premda su se građanski ratovi odvijali istovremeno u obe zemlje, francuski mediji i javno mnjenje ispoljili su različite reakcije po pitanju ovih intervencija.⁷⁵ Prema rečima Eve Nelson (*Eva Nelson*), razlozi za to leže u odnosu između globalnog „džihadskog narativa“ i pitanja bezbednosti u zemlji, što je pojačano javnim negiranjem postkolonijalne odgovornosti Francuske za sukob u centralnoj Africi.⁷⁶ Sa druge strane, ocenjujući pozitivno učešće francuskih trupa u Maliju, Daglas Jejts je istakao da je za razliku od Libije, vojna misija u ovoj afričkoj državi opravdano proglašena uspehom, i može poslužiti kao pouka američkim ekspedicionim snagama u sličnim konfliktima.⁷⁷

⁷¹ The French White Paper on defence and national security, *PRÉSIDENCE DE LA RÉPUBLIQUE*, 2013. p. 6.

⁷² Paul Melly, Vincent Darracq, A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande, *Chatham House Africa Program*, 2013, p. 3.

⁷³ Dramatična skala vojne intervencije u Sahelu najbolji je pokazatelj mesta koje Afrika ima na listi francuskih spoljnopolitičkih prioriteta i složenih izazova koje ovaj kontinent još uvek predstavlja za Francusku.

⁷⁴ Eva Nelson, French Intervention in Africa Reflects its National Politics, *Conflict, International Affairs*, London School of Economics and Political Science, 2017, p. 1.

⁷⁵ Francuska vlada je dobila pohvale za intervenciju u Maliju, dok su se akcije u Centralnoafričkoj Republici medijski gotovo zaobilazile.

⁷⁶ Eva Nelson, French Intervention in Africa Reflects its National Politics, *Conflict, International Affairs*, op. cit., p. 2.

⁷⁷ Douglas A. Yates, France and Africa, Paradox of La Politique Africaine, op. cit., p. 12.

Pitanje islama i islamizma, koje je u središtu francuske politike poslednjih godina, nesumnjivo je odigralo ulogu i na predsedničkim izborima u maju 2017. godine, naročito nakon terorističkih napada iz 2015. godine koji nisu zaobišli ni Pariz. U tom smislu, opravdana je pretpostavka da će se francuska intervencija u inostranstvu u budućnosti okrenuti ka još većoj militarizaciji. Iako se činilo da je izborna pobjeda Emanuela Makrona stvorila nade za jedan drugačiji pristup pomenutim konfliktnim regionima, utisak je da aktuelni predsednik Francuske nije (barem u dovoljnoj meri) napravio zaokret u odnosu na svoje prethodnike, shodno datim obećanjima, te da je u ovom slučaju upao u zamku realpolitike.⁷⁸ Iz tog razloga, veći deo stručne javnosti iznosi stav o Makronovoj nedoslednosti po pitanju Afrike i Bliskog istoka, u odnosu na prvobitno proklamovanu politiku.⁷⁹ Uprkos govorima koji su obećavali novo poglavlje francusko-afričkih odnosa i preduzetih manjih koraka u kontekstu takvog diskursa, utisak je da i Makronov ton nosi neokolonijalni i paternalistički duh, koji definitivno ne pogoduje nestanku neokolonijalističke retorike.⁸⁰

U govoru pred ambasadorima, u avgustu 2019. godine, predsednik Makron je izdvojio pitanja Afrike i Bliskog istoka kao jedan od spoljnopolitičkih prioriteta, zalažući se za strukturni dijalog između evropskih zemalja i zemalja na južnoj obali Sredozemlja, radi postizanja četiri cilja.⁸¹ Ciljevi se odnose na: sprečavanje odlazaka i ubrzavanje repatrijacije onih koji nemaju pravo da dođu u Evropu i uživaju zaštitu od azila; pojačanu borbu protiv trgovine ljudima; otvaranje kanala za direktan pristup iz trećih zemalja za one koji imaju pravo na zaštitu, tako da oni koji imaju pravo na azil ne rizikuju svoje živote već uživaju tu zaštitu što bliže svojim zemljama; i omogućavanje onima koji su zarobljeni u Libiji da se vrate u svoje matične države, uz podršku Međunarodne organizacije za migracije, Afričke unije i Evropske unije.

⁷⁸ The Middle East according to France's Emmanuel Macron, Dostupno: <https://www.middleeasteye.net/opinion/middle-east-according-frances-emmanuel-macron>, pristup: 5. april 2020.

⁷⁹ Ponašanje vojnog režima u Egiptu ili slučaj ubistva novinara iz Saudijske Arabije, kada je reč o tzv. arapskom svetu, najbolje ilustruju nedovoljnu „zabrinutost“ Makrona i njegovih kolega za pitanje ugrožavanja osnovnih ljudskih prava u pomenutim regionima.

⁸⁰ Guillaume, Chenu, French Policy in Africa: The Presence of France in its Former African Colonies, Corvinus University of Budapest, Faculty of Social Sciences and International Relations, 2019, Institute of International Studies, p. 65.

⁸¹ Detaljnije: Ambassadors' conference – Speech by M. Emmanuel Macron, President of the Republic, 27 August 2019, Dostupno: <https://lv.ambafrance.org/Ambassadors-conference-Speech-by-M-Emmanuel-Macron-President-of-the-Republic>, pristup: 10. mart 2020.

Imajući u vidu činjenicu da je zapadna civilizacija odgovorna za migrantsku krizu sa kojom se Evropa suočava, Makron je pokušao da napravi otklon od tekućeg stanja usled nasleđenih problema, pa je tako događaje u Libiji više puta okarakterisao kao „kobnu grešku“. Na istim osnovama, u govoru prilikom posete Alžiru, kolonizaciju je okarakterisao kao zločin protiv čovečnosti, uz osvrt na zlodela učinjena od strane francuskog kolonijalnog režima tokom Alžirske krize.⁸² Vreme će pokazati da li je ponovo u pitanju vešta Makronova retorika ili pak konačna spremnost Francuske da preuzme odgovornost i suoči se sa svojom kolonijalnom prošlošću.

U pogledu francuskog prisustva u Africi, opravdano se mogu postaviti mnoga pitanja, a jedno od ključnih je svakako dilema da li je Francuska spremna na postepeno povlačenje iz Afrike, u cilju normalizacije odnosa sa ovim kriznim regionom, ili će nastojati da svoju poziciju dodatno utvrdi usled novijih strateških pitanja (pristup prirodnim resursima i potreba za konkurentnošću, uslovljena dolaskom novih aktera)? Prema rečima Golama Šenoa (*Guillaume Chenu*) jačanje druge pozicije značilo bi ne samo adekvatan ekonomski odgovor već i efektivniji odgovor na terorizam, ali bi doprinelo i razvoju ekološke politike afričkih zemalja, što je danas jedna od gorućih tema.⁸³

Konačno, iz Makronove vizure nemoguće je zaobići region Bliskog istoka, kao dobru priliku za jačanje prisustva Francuske na međunarodnoj sceni, naročito u situaciji kada su Velika Britanija i Nemačka trenutno zaokupljene unutrašnjom politikom. U tom smislu može se tumačiti i Makronova reakcija u vezi sa američkim priznanjem Jerusalima za glavni grad Izraela i ispoljavanja „uznemirenosti“ povodom tog čina.⁸⁴ Takođe, ne treba zanemariti Makronovu ličnu intervenciju iz novembra 2017. godine, u vezi hitne stabilizacije Libana, u momentu kada je premijer zemlje podneo ostavku, iza čega je verovatno stajala Saudijska Arabija.⁸⁵

Bitan element spoljne politike Emanuela Makrona, u kontekstu situacije na Bliskom istoku jeste i borba protiv terorizma. Ovo se delom ogleda u Makronovom pokretanju institucionalne reorganizacije stvaranjem

⁸² Emmanuel Macron Tries–Slowly–To Reckon With France’s Past, Dostupno: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/09/emmanuel-macron-acknowledges-torture-algeria/570283/>, pristup: 5. april 2020.

⁸³ Guillaume, Chenu, French Policy in Africa: The Presence of France in its Former African Colonies, Corvinus University of Budapest, Faculty of Social Sciences and International Relations, 2019, Institute of International Studies, p. 61.

⁸⁴ Macron Steps Into Middle East Role as U.S. Retreats, Dostupno: <https://www.nytimes.com/2017/12/09/world/europe/france-emmanuel-macron-middle-east.html>: pristup 5. april 2020.

⁸⁵ France Invites Lebanon’s Prime Minister for a Visit. Or Is It Exile? Dostupno: <https://www.nytimes.com/2017/11/15/world/middleeast/lebanon-saad-hariri-france-saudi-arabia.html>, pristup: 5. april 2020.

Nacionalnog centra za borbu protiv terorizma.⁸⁶ Centar se nalazi pod nadležnošću obavještajne službe Francuske i koordinatora za borbu protiv terorizma. Tako, prema rečima Marka Heklera (*Marc Heckler*), pored stvaranja Nacionalnog centra, od izuzetne važnosti je i kontinuiran nivo vojnih obaveza u ratu protiv džihadizma. U kontekstu toga je i Makronova podrška francuskim vojnim operacijama preduzetim u sirijsko-iračkoj zoni, koje su prema njegovom mišljenju značajno doprinele teritorijalnom kolapsu ISIS-a.⁸⁷ No, po svemu sudeći, problematika sukoba u Siriji tek će se naći na dnevnom redu aktuelnog predsednika, posebno iz razloga što postupci njegovog prethodnika Olanda u tom pravcu nisu doveli do značajnijeg pomaka.⁸⁸ U nedostatku rezolucije UN-a, Francuska je bila odlučna da reši krizu „na druge načine“, te uspostaviti koaliciju sa Velikom Britanijom i SAD. Predsednik Oland je insistirao na oružanoj intervenciji protiv Asadovog režima, koju nisu uvek podržavali ni SAD ni Velika Britanija. Ispostavilo se da francusko učešće u međunarodnoj antiterorističkoj koaliciji na čelu sa SAD, čiji je cilj bio borba protiv „Islamske države“ u Iraku i Siriji, nije dalo značajne vojne i političke rezultate.⁸⁹ Makron je nedavno pozvao Francuze da pomognu u oblikovanju posleratne politike u Siriji. S druge strane, čini se da nedovoljno predviđiva Trampova administracija ostavlja otvoren teren većoj ulozi Rusije na ovom prostoru, dajući time posredno više prostora i Francuskoj.

Predsednik Makron se i pre dolaska na vlast založio za pragmatičniji, manje isključiv pristup rešavanju međunarodnih problema. To je potvrđeno u više Makronovih nastupa, u kojima se ogradio od glasnih zahteva Zapada za Asadovo momentalno povlačenje sa vlasti. Makronov stav je da on lično ne vidi legitimnog naslednika sirijskog predsednika Bašara el Asada (*Bashar al Assad*), te da Francuska njegovo uklanjanje s vlasti više ne smatra preduslovom za rešavanje šestogodišnjeg ratnog sukoba.⁹⁰ Za Makrona, Asad jeste neprijatelj sirijskog naroda ali ne i Francuske, te smatra da je prioritet Francuske borba protiv terorističkih grupacija i naponi usmereni na sprečavanje Sirije da postane propala država. Ove izjave se razlikuju od

⁸⁶ Centre national du contre-terrorisme, CNCT.

⁸⁷ Marc Hecker, Emmanuel Macron or Antiterrorism En Marche, (in) *Macron Diplomat: A New French Foreign Policy*, op. cit., p. 18.

⁸⁸ Slučaj Sirije jedinstven je po tome što je Francuska težila izgradnji koalicije za borbu protiv legitimne vlade.

⁸⁹ В. Н. ЧЕРНЕГ, ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ФРАНЦИИ ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ МАКРОНЕ: ИЗМЕНЕНИЯ В РАМКАХ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ?, pp. 76-77, Dostupno: <https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-frantsii-pri-prezidente-makrone-izmeneniya-v-ramkah-preemstvennosti>.

⁹⁰ “France’s Macron says sees no legitimate successor to Syria’s Assad”, *Reuters*, June 21 2017, Dostupno: <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-france/frances-macron-says-sees-no-legitimate-successor-to-syrias-assad-idUSKBN19C2E7>

izjava prethodne francuske vlade i odraz su donekle i stava Moskve da nema održive alternative Asadu.⁹¹ Ipak, važno je napomenuti i da je Makron odredio „crvenu liniju“ kada je u pitanju Sirija i Asadov režim, a to je upotreba hemijskog oružja.

Dalje komplikovanje situacije na Bliskom istoku, naročito između Turske i Sirije i problemi sa Kurdima (koje francusko javno mnjenje podržava), novi su izazovi sa kojima će se predsednik Makron neminovno suočiti. U tom kontekstu otežavajuća okolnost svakako su aktuelni odnosi Ankare i Pariza. U želji da ima posredničku ulogu između sukobljenih strana, Makron je naišao na žestoku reakciju Ankare i samog predsednika Erdogana, koji je otvoreno optužio Pariz da „pomaže kurdskim teroristima“.⁹² Ipak, možemo očekivati da ovaj neuspeh neće sprečiti pokušaje Francuske da se pozicionira u Siriji, bez insistiranja na temeljnim promenama u pogledu režima B. Asada. Prema ocenama francuskih stručnjaka za geopolitiku, zvanični Pariz nastoji da iskoristi teškoće u rešavanju sirijskog sukoba u okviru pregovaračkih platformi u Astani i Sočiju, čije stvaranje je inicirala Ruska Federacija uz podršku Irana i Turske.⁹³ Makron se zapravo suprotstavlja ovom procesu putem svoje inicijative da se formira „Grupa petorke“, koja bi pored Francuske uključivala i SAD, Veliku Britaniju, Saudijsku Arabiju i Jordan. Ipak, bez obzira na prepreke i velike izazove sa kojima se Francuska susreće na terenu, rad na mirovnom procesu mora se jednostavno nastaviti i potpuno obnoviti, ističe sam Makron.⁹⁴

Posmatrano kroz jedan širi kontekst, može se zaključiti da je besplodna nepopustljivost, koju je prezentovala Francuska u vreme Fransoa Olanda, formalno ustupila mesto Makronovom otvorenijem i realističnijem pristupu.⁹⁵ Istovremeno, u igri ostaju i dalje značajni faktori, koji su povezani sa prirodom francuske diplomatije, koji sprečavaju veću koherentnost u politici Francuske i Rusije u pogledu Sirije. Pored toga, prema rečima Delanoa, ne treba gubiti iz vida činjenicu da francuski prioritet ipak ostaju Libija i Sahel, a ne Sirija.⁹⁶

⁹¹ Ibid.

⁹² “Macron has crossed a line with Turkey”, Доступно на: <https://www.france24.com/en/20180331-france-turkey-macron-kurds-erdogan-syria-ypg-manbij-crossed-line>, pristup 6. april 2020.

⁹³ Деланоэ И. Сирия: Роль нерегиональных держав, *Актуальные проблемы Европы*, РАН. ИНИОН. 4/2018. – pp. 51-53.

⁹⁴ Ambassadors’ conference – Speech by M. Emmanuel Macron, President of the Republic, Доступно: <https://lv.ambafrance.org/Ambassadors-conference-Speech-by-M-Emmanuel-Macron-President-of-the-Republic> pristup: 28. mart 2020.

⁹⁵ Деланоэ И. Сирия: Роль нерегиональных держав, *Актуальные проблемы Европы*, РАН. ИНИОН. op. cit., p. 54.

⁹⁶ Ibid.

Stiče se utisak da je, bez obzira na izazove, Makron suočen sa potrebom revidiranja francuske politike u regionu Bliskog istoka. Francuska evidentno nastoji da se izdigne iznad situacije i da sprovede svoju ambiciju koja se odnosi na oblikovanje globalne politike unutar konkurentnijeg i fragmentiranijeg sveta. S obzirom na središnju ulogu koju Bliski istok predstavlja za Francusku, njenu energetska zavisnost od ovog regiona, kao i činjenicu da je Bliski istok mesto pojačanog interesa za Evropu uopšte, ovaj region će pored Afrike u budućnosti biti ključni test za realizaciju spoljnopolitičkih ambicija Francuske.

Zaključak

Francuska spoljna politika odražava njen kulturni identitet i istorijsku koncepciju uloge koju bi Francuska trebalo da igra u svetu. De Golovski principi i tvrdnje o nacionalnoj veličini, kao i težnja ka uzvišenom globalnom položaju na temelju ideje o civilizacijskoj misiji koja Francuskoj pripada, motivaciona su osnova francuskih lidera, decenijama unazad. Iako privržen istorijskim principima, aktuelni predsednik Francuske Republike Emanuel Makron odlučan je u nameri da preispita francusku spoljnu politiku, sledeći specifičan put u odnosu na svoje prethodnike. Pored težnje za unutrašnjom obnovom nacionalne budžetske ravnoteže, njegov najvažniji korak na međunarodnom planu usmeren je na obnovu Evrope i jačanje njenog položaja u strateškom smislu. S tim u vezi su njegove tvrdnje da Evropa mora da potvrdi stratešku autonomiju u višepolarnom svetskom poretku. Na taj način Makron zapravo želi da utemelji novu ambicioznu i globalnu agendu za spoljnu politiku Francuske. No, po svim prilikama, ispostavlja se da će obnova Evrope zavisiti upravo od stanja u Evropskoj uniji i mogućnosti Francuske da brani ideju o tzv. vodećoj grupi zemalja unutar EU, a da je u tome ne ometaju neliberalni režimi. Upravo zato, realizacija Makronove ambicije zahteva preispitivanje ne samo odnosa Francuske sa susedima, već jedan kontinuiran, sveobuhvatni diplomatski napor, utemeljen na racionalnoj proceni državnih interesa. U kontekstu toga, ne čudi što od preuzimanja dužnosti predsednika, Makron šalje najbolje francuske diplomate upravo u međunarodne organizacije. U viziji globalizovanog sveta, koji je pratila radikalna promena političkih i ekonomskih prilika i pojava novih centara moći, pozitivan aspekt Makronovog spoljnopolitičkog delovanja predstavlja njegova privrženost međunarodnoj saradnji i multilateralizmu. Odbranu multilateralizma Makron smatra svojim potpisom u spoljnoj politici i želi da na toj agendi istraje.

Sveprisutna međuzavisnost neosporno je unela ograničenja u kreiranje spoljnih politika država, što se ispostavilo naročito teškim za državu poput Francuske koja teži maksimizaciji svoje autonomije. Makronov optimističan, ali konkurentan pristup otvorenosti Francuske ne isključuje njegovo često ponavljanje i insistiranje na „De Gol-Miteranskom“ pristupu i nezavisnosti

kao tradicionalnoj francuskoj vrlini. Na taj način Makron vešto demonstrira posvećenost „svetom“ principu francuske spoljne politike. U skladu s tim, on slavi i promovira tradicionalne principe francuske nezavisnosti: autonomiju odlučivanja, nuklearno odvracanje i naglašava određenu skepsu prema američkoj moći i evropskoj podređenosti Vašingtonu.

Uz proklamovanu nameru za izgradnjom strateške autonomije Evrope, Makron istovremeno ispoljava pragmatičnu spremnost da razgovara sa svima, što se ogleda u njegovim diplomatskim pokušajima da integriše Donalda Trampa i Vladimira Putina u međunarodne institucije. Svakako, budućnost francusko-nemačkih odnosa određiće umnogome pravac kretanja čitave EU, ali će takođe biti od velikog uticaja i na brojna druga spoljnopolitička pitanja. Sa druge strane, u svetlu najnovijih dešavanja, ne mogu se zanemariti Makronove provokativne izjave po pitanju politike proširenja EU na Zapadni Balkan i određenih članica Unije, koje opravdano dovode u pitanje njegov proklamovani duh solidarnosti i saradnje, stvarajući time neku vrstu regionalne konfuzije.

Konačno, težina izazova zvanog „Bliski istok i Afrika“ možda će biti najveći zalogaj za Makrona i njegovu spoljnu politiku. Sve dok trećina francuske nafte pristize iz Saudijske Arabije, Irana i Nigerije, ovi regioni će zauzimati visoko mesto na skali spoljnopolitičkih prioriteta Francuske. Nesumnjivo, stabilizacija ovih regiona zahteva uključenost i ostalih evropskih država, u podršci novoj sveobuhvatnoj strateškoj viziji politike na Bliskom istoku. Tu se prvenstveno misli na Nemačku, Italiju, Španiju, pa čak i Veliku Britaniju uprkos Bregzitu, uključujući i druge evropske partnere.

Iako je optimizam aktuelnog francuskog predsednika potkrepljen činjenicom da Francuska poseduje značajne resurse, dinamično stanovništvo, snažan izvozni sektor, međunarodni status i moćnu vojsku, nema sumnje će uspeh Emanuela Makrona i njegove spoljne politike u budućnosti zavisiti od brojnih okolnosti. Čini se da je u pravu ruska autorka Natalija J. Lapina (*Н. Ю. Лапина*) kada kaže da pored prevazilaženja otežavajućih okolnosti u samoj Francuskoj, poput pobune „žutih prsluka“ i borbe sa turbulentnim međunarodnim okolnostima, dosta toga zavisice i od Makronove spremnosti da prevaziđe i određena lična ograničenja.⁹⁷ Ovde se verovatno misli na sveprisutnu dilemu – da li tehnokrata može postati vešt državnik? Povoljan scenario bi zahtevao od Makrona najpre širenje socijalnog dijaloga i unošenje više ravnoteže u politike reformi. Naposljetku, od uspeha njegove politike zavisi da li će Francuska u predstojećem periodu biti u stanju da se odupre rastu desničarskog populizma, i u krajnjem uspe u svojoj nameri da oblikuje međunarodni kontekst na temelju njene političke kulture, ontologije i pogleda na svet.

⁹⁷ Н. Ю. Лапина, Эммануэль Макрон: Время перемен, Emmanuel Macron: Time for changes, *Журнал Актуальные проблемы Европы* DOI: 10.31249/ape/2019, p. 95.

Bibliografija

- A Credible Enlargement Perspective for and Enhanced EU Engagement with The Western Balkans, Dostupno: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/02/Factsheet-enlargement.pdf>
- Consolidated version of the Treaty on European Union and The Treaty on the functioning of the European Union, Official Journal of the European Union, C 115, May, 2008.
- Defence and National Security Strategic Review 2017, Bureau des éditions – Octobre 2017, p. 5.
- Full text of the Iran nuclear deal, Dostupno: <https://www.documentcloud.org/documents/2165399-full-text-of-the-iran-nuclear-deal.html>, pristup: 6. mart 2020.
- The French White Paper on defence and national security, PRÉSIDENCE DE LA RÉPUBLIQUE, 2013, p. 6.
- The Paris Agreement, Dostupno: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>, pristup: 6. mart 2020.
- Charillon, Frédéric, MACRON'S FRANCE IN THE WORLD: STRATEGIC CHALLENGES, AND A NARROW PATH, *Security Policy Library*, 2/2018, The Norwegian Atlantic Comittee, ISSN: 0802-6602, pp. 3-4.
- Chenu, Guillaume, French Policy in Africa: The Presence of France in its Former African Colonies, Corvinus University of Budapest, Faculty of Social Sciences and International Relations, 2019, Institute of International Studies, p. 61.
- Чернег, Владимир Николаевич, ЕС и инициатива Э. Макрона относительно "европейской армии", *Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы*. ИНИОН РАН ISSN 2587-7518, 52(68)/2019, str. 11-12.
- Чернег, Владимир Николаевич, Франция и Германия: Диалектика сотрудничества и соперничества, *Актуальные проблемы Европы*, 4/2019 стр.,166-167.
- Чернег, Владимир Николаевич, ФРАНЦИЯ И РОССИЯ В ЭПОХУ Э. МАКРОНА: ВОЗМОЖНО ЛИ РЕАЛЬНОЕ СБЛИЖЕНИЕ?, *Россия в мир XXI века*, Альпина Паблишер, 2019, str. 114-115.
- Деланоз, Игорь, Сирия: Роль нерегиональных держав, *Актуальные проблемы Европы*, РАН. ИНИОН. 4/2018, str. 51-53.
- Федоров, Сергей, Вопросы национального суверенитета в современном политическом дискурсе Франции, *Научно-аналитический вестник*, ИЕ РАН, 1/2019, str. 1-2.
- Fiott, Daniel, Strategic autonomy: towards 'European sovereignty' in defence?, European Union Institute for Security Studies (EUISS), ISBN 978-92-9198-654-5 | ISSN 2315-1110, 2018.

- Krotz, Ulrich, Parapublic Underpinnings of International Relations: The Franco-German Construction of Europeanization of a Particular Kind, *European Journal of International Relations* 13(3), 2007, pp. 385-417.
- Lippert, Barbara, Nicolai von Ondarza, Volker Perthes, European Strategic Autonomy: Actors, Issues, Conflicts of Interests, *Research paper, Stiftung Wissenschaft und Politik*, German Institute for International and Security Affairs, 4/2019, p. 27.
- Mazzucelli, Colette, Changing partners at fifty? French Security Policy after Libya in Light of the Elysée Treaty, *German Politics and Society*, Center for Global Affairs, New York University, Issue 106 Vol. 31, 1/2013, p. 133.
- Melly, Paul, Vincent, Darracq, A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande, *Chatham House Africa Program*, 2013, p. 3.
- Nardon, Laurence, Trump and Macron: The Wager of Entente, (in) *Macron Diplomat: A New French Foreign Policy*, Institut Français des relations internationales, April 2018, pp. 45-46.
- Nelson, Eva, French Intervention in Africa Reflects its National Politics, *Conflict, International Affairs*, London School of Economics and Political Science, 2017, p. 1.
- Nováky, Niklas, France's European Intervention Initiative, *Policy Brief*, Martens Centre for European Studies, October 2018, p. 1.
- Панюжева, Марина, Франция и США: фобии по обе стороны Атлантики, *Современная Европа*, Ин-т Европы РАН, 47/2011, str. 2.
- Petrov, Petar, Grandeur, Rang, et la Mission Civilisatrice: French Foreign Policy Decision – Making and Projection of Force, 12:12/2013, p. 2.
- Sovereign, A., France, Presidency of the Republic, 'Initiative for Europe, United, Democratic Europe' (26 September 2017), p. 1.
- Stout, Brian E., Grandeur, Rang, et la Mission Civilisatrice: French Foreign Policy Decision-Making and Projection of Force, *European Politics and International Relations*, 12-12/2013, Skills Paper, p. 2.
- Streck, Wolfgang, The International State System after Neoliberalism: Europe between National Democracy and Supranational Centralization, *Crisis and Critique*, MPIFG Researcher 7(1)/2020, p. 232-233.
- Šmale, Wolfgang, *Šta će biti sa Evropskom unijom? Istorija i budućnost*, Klio, Beograd, 2019, str. 121.
- Terpan, Fabien, The Europeanization of the French Defence Policy, "The EU in International Affairs Conference 2008" Panel I.4 – EU Member States and European Foreign Policy, 2008, p. 26.
- Tulun, Teoman Ertuğrul, Emmanuel Macron agitates and destabilizes Europe, *Daily Sabah*, Center For Eurasian Studies (AVIM), 67/2019. p. 4.
- Yates, Douglas A., France and Africa, *Paradox of La Politique Africaine*, Chapter 5, pp. 1-2.

- Discours du Président de la République à la conférence des ambassadeurs, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/08/27/discours-du-president-de-la-republique-a-la-conference-des-ambassadeurs-1>
- „Emmanuel Macron’s EU accession veto is a historic mistake“, *Financial times*, 21 October 2019, <https://www.ft.com/content/eda39e1e-f3eb-11e9-b018-3ef8794b17c6>
- Emmanuel Macron Tries–Slowly–To Reckon With France’s Past, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/09/emmanuel-macron-acknowledges-torture-algeria/570283>
- „Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead“, *The Economist*, 7. Nov 2019, <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>
- „EU’s Balkan breakdown reveals split among leaders“, *Politico*, 18 December 2019, <https://www.politico.eu/article/eus-balkan-breakdown-reveals-split-among-leaders/>
- Heiko Maas, Security for Europe <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-security-for-europe/2265218>
- La politique étrangère d’Emmanuel Macron – architecture et politique, 27 AOÛT 2019, <https://www.institutmontaigne.org/blog/la-politique-etrangere-demmanuel-macron-architecture-et-politique>
- „Loazo: EU se nije dovoljno angažovala za učvršćivanje mira na Zapadnom Balkanu“, *European Western Balkans*, <https://europeanwesternbalkans.rs/loazo-eu-se-nije-dovoljno-angazovala-za-ucvrscivanje-mirana-zapadnom-balkanu/>
- Macron, an II – du progressisme en politique étrangère, <https://www.institutmontaigne.org/blog/macron-ii-du-progressisme-en-politique-etrangere>
- Macron Steps Into Middle East Role as U.S. Retreats <https://www.nytimes.com/2017/12/09/world/europe/france-emmanuel-macron-middle-east.html>
- Merkel about Macron: “There are mentality differences between us“, *Süddeutsche Zeitung*, 15. May 2019 <https://www.sueddeutsche.de/politik/merkel-europawahl-europaeische-union-1.4448718>
- „Potvrđena odluka Trampa: Jerusalem je glavni grad Izraela, svetski lideri negoduju“, *Blic*, 6.12.2017 <https://www.blic.rs/vesti/svet/potvrđena-odluka-tramp-jerusalim-je-glavni-grad-izraela-svetski-lideri-negoduju/p0qrd3c>
- PREMIÈRES RENCONTRES FRANCO-RUSSES DE L’INDUSTRIE DU FUTUR <https://naukainnov.ru/premieres-rencontres-franco-russes-de-lindustrie-du-futur/>

President sets out foreign policy goals for 2018, 4 January 2018, Dostupno: <https://uk.ambafrance.org/President-sets-out-foreign-policy-goals-for-2018>, pristup: 5. mart 2020.

SAD priznaju Jerusalem kao glavni grad Izraela, DW, 6.12.2017. <https://www.dw.com/sr/sad-priznaju-jerusalim-kao-glavni-grad-izraela/a-41668054>

Šta je suština nove spoljne politike francuskog predsednika“, http://demostat.rs/sr/vesti/analize/svet-prema-makronu/773?fbclid=IwAR0KUndYilW6_k2JgXUWjdI0AONZP4CraT98-nHQvdXhbArr6EyQfC8Ussw

The Middle East according to France's Emmanuel Macron, <https://www.middleeasteye.net/opinion/middle-east-according-frances-emmanuel-macron>

THE MAIN DETERMINANTS OF EMMANUEL MACRON'S FOREIGN POLICY

ABSTRACT

French foreign policy has been a reflection of its political history, cultural identity and national conception of France's role in the world as a global leader of freedom. In the context of growing interdependence, France faces a dynamic of globalization often perceived as a threat to national identity. The victory of Emmanuel Macron in the French presidential election in 2017 enounced the beginning of a different foreign policy. Believing in the diplomatic potential of the French Republic, President Macron underlined the necessity of a new Europe and its strategic autonomy, presenting himself as a potential new leader. Compared to the former French presidents, the youngest French president presented a different approach, staying committed to historical principles. This paper analyzes the main aspects of Macron's international activities: establishing a relationship of trust with US President Donald Trump, "reviving" Europe by revitalizing Franco-German relations, a more cooperative relationship with Russian President Vladimir Putin and France's role in North Africa and the Middle East.

Keywords: France, foreign policy, Emmanuel Macron, Europe, Germany, USA, Russia, Africa.